

DOI 10.30546/2309-1347.84.2023.153

**H Ü Q U Q
L A W**

UOT: 34. 342. 324.4; 342.5

SAMİRƏ BABAYEVA**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Hüquq kafedrasının dosenti,
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru***e-mail: samirababayeva@list.ru***CİNAYƏT QANUNUNUN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİNİN
AKTUAL MƏSƏLƏLƏRİ**

Dövlətimizdə hüquq quruculuğunun həyata keçirilməsində atılan ən mühüm addımlardan biri Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 1995-ci il noyabrın 12-də müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasının qəbulu olmuşdur. Konstitusiyamızda demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu və insan haqlarının qorunması dövlətimizin ali, strateji məqsədi kimi önə çıxarılıb. İlk dəfə olaraq, Konstitusiyamızın maddələrinin üçdə bir hissəsi məhz insan hüquq və azadlıqlarına həsr olunmuşdur. Konstitusiyanın 71-ci maddəsində qeyd olunmuşdur ki, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcu hesab edilir. Bu istiqaməti rəhbər tutaraq, dövlətimizin cəza siyasəti formalaşmış və daim təkmilləşməkdədir. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 9-cu maddəsində öz təsbitini tapmış humanizm prinsipinin müddəalarına görə: “Cinayət Məcəlləsi insanların təhlükəsizliyini təmin edir. Cinayət törətmiş şəxsə tətbiq edilən cəza və digər cinayət-hüquqi xarakterli tədbirlər işgəncə və ya digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan xarakter və ya məqsəd daşıya bilməz”.

Cəza dövlətin adından çıxarılan məhkəmə hökmü ilə müəyyən olunan cinayət-hüquqi xarakterli tədbirdir. Cəza dövlət siyasətinin mühüm qollarından birini təşkil edir. Krimi-

noloji tədqiqatlara nəzər saldıqda görürük ki, cəza sisteminin sərtliyi cinayətkarlığın qarşısının alınmasında təsiredici amil kimi çıxış etmir. İnkişaf etmiş iqtisadiyyat, işsizliyin aradan qaldırılması, əhali arasında aparılan kompleks maarifləndirmə tədbirləri, ölkə ərazisində mövcud olan ictimai-siyasi sabitlik və s. bu kimi mühüm məsələlər cinayətkarlığın tendensiyasına azalan xətlə təsir edən ən mühüm amillər sırasında durur. Buna görə də, müasir dünyada inkişaf etmiş ölkələr sərt cəza siyasətindən imtina edərək humanist cəza siyasətinə keçmişdir.

Bu məqamda, 1993-cü ildən Azərbaycan Respublikasında ölüm hökmü cəzası üzərində moratorium qoyulmasının, 1998-ci ildə isə bu cəzanın tamamilə ləğv edilməsinin də Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olduğunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Ölüm hökmünün ləğvi ilə Azərbaycan Respublikasının adı Şərqdə ilk olaraq bu cəzanı ləğv edən ölkə kimi tarixə düşdü. Ölüm cəzasının ləğvi tarixi hadisə olmaqla bərabər, cinayət-hüquq siyasətinin humanistləşdirilməsi sahəsində atılan qətiyyətli addım olmuşdur.

Cəza insanların psixikasına təsir edir, sosial ədalətin bərpa olunması, cinayətkarlığın qarşısının alınması vasitəsi kimi çıxış edir, həmçinin cinayət törədən şəxslərin islah olunmasını təmin edir.

Dövlətimizin cəza siyasətinin digər mühüm istiqamətini cəzaya qənaət prinsipi təşkil edir. Azərbaycan Respublikasının CM-in 58.1-ci maddəsinə görə, törədilmiş cinayətə görə nəzərdə tutulmuş cəzalardan daha ciddi cəza növü və ya həddi yalnız o halda təyin edilir ki, az ciddi cəza növü və ya həddi cəzanın məqsədlərini təmin edə bilmir. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (CM-in 79-cu maddəsi) humanizm mövqeyini rəhbər tutaraq, azyaşlı uşağı olan qadın və kişilərə təyin olunan cəzanın çəkilməsini uşaq 14 yaşına çatana qədər təxirə salmaq hüququ verir. Bu müddəalar cəza siyasətində humanizm prinsipinin xüsusi çəkisi olduğunu aydın şəkildə ifadə edir.

Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikasının CM-nin 59.1.4-cü maddəsində “cinayət törətmiş şəxsin himayəsində azyaşlı uşağın olması” cəzanı yüngülləşdirən hal kimi əksini tapır. Fikrimizcə, qanunun müvafiq normasının redaksiyasının “cinayət törətmiş şəxsin himayəsində yetkinlik yaşına çatmayan uşağının, əmək qabiliyyəti olmayan valideyninin və ya ərinin (yaxud arvadının) olması” formasında ifadəsini tapması cinayət qanununun prinsipləri, xüsusən də, humanizm və ədalətlik nöqtəyi-nəzərdən daha düzgün olardı. Belə ki, yetkinlik yaşına çatmamış şəxslər əksər hallarda valideynlərinin, yaxud övladlığa götürənlərin və ya onlara himayədarlıq edən başqa şəxslərin himayəsində olurlar. Beynəlxalq qanunvericilikdə və milli qanunvericilikdə 18 yaşına çatmayan şəxslər “uşaq” adlanır. Bu baxımdan, onların öz müqəddəratını sərbəst olaraq təmin etmələri ya mümkün olmur, ya da çox çətin olur. Onlar yad insanların təsirinə asanlıqla düşə bilirlər. Bu mənada, valideyn himayəsindən kənar qalmış şəxslərin kriminal mühitə cəlb olunması ehtimalı gözlənilən olur. Digər tərəfdən, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının “Ailə, uşaqlar və dövlət” adlanan 17-ci maddəsində qeyd olunur ki, cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir. Ailə hüquq münasibətlərinin təmini meyarı kimi tək cəza uşaqlar deyil, həmçinin valideynlər və ər-arvad

təsisatlarının da nəzərdə tutulması (yuxarıda qeyd olunan istisnalarla) fikrimizcə, hüquqi baxımdan kamil yanaşma olardı. Bu yüngülləşdirici halın mühüm əhəmiyyəti vardır. Belə ki, hər zaman ailənin vəziyyəti cinayət törətmiş şəxsin gələcək taleyindən asılıdır. Qeyd olunan vəziyyətlərdə şəxslərə alternativ sanksiya hüduqlarında mümkün olduğu qədər, azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzaların təyin edilməsinə üstünlük verilməsi daha ədalətli və humanist olar.

Digər bir məqam, cinayət qanununun 42-ci maddəsində cəzanın sistemi ilə əlaqədardır. Fikrimizcə, cəzanın sisteminin qurulmasında qanunvericinin iyerarxiya üzrə (yüngül cəzadan ağır cəzaya doğru) müəyyənləşdirdiyi sıralama qüsurludur. Azərbaycan Respublikasının CM-nin 42-ci maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif edirik:

Maddə 42. Cəzanın növləri

42.0. Cəzanın növləri aşağıdakılardır:

42.0.1. nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrum etmə;

42.0.2. ictimai işlər;

42.0.3. islah işləri;

42.0.4. hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma;

42.0.5. cərimə;

42.0.6. müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə;

42.0.7. xüsusi və ya hərbi rütbədən, fəxri addan və dövlət təltifindən məhrum etmə;

42.0.8. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara məcburi çıxarma;

42.0.9. azadlığın məhdudlaşdırılması.

42.0.10. intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama;

42.0.11. müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə;

42.0.12. ömürlük azadlıqdan məhrum etmə.

Hazırda cinayət qanunvericiliyinin ən aktual məsələlərindən biri ekosid və urbisid cinayətlərinin cinayət qanununda təsbit edilməsi zəruriliyi ilə əlaqədardır. Uzun illər erməni işğalı altında qalan tarixi və qanuni torpaqlarımızda şəhərlər, kəndlər dağıdılmış, mədəni sərəvtlər, tarixi abidələr məhv ol-

muşdur. Belə böyük həcmli, hesablanmış və mərkəli siyasətin tərkib hissəsi olan davranışları əmlak ziyanı vurma cinayət tərkiblərinə sığışdırmaq qeyri-mümkündür. Eyni zamanda, respublikamızın ekologiyasına çox böyük zərər vurulmuş, heyvanlar aləmi, meşələr məhv edilmiş, yandırılmış, çayların suyu zəhərlənmiş (Araz çayının sol qolu olan Oxçuçay buna xüsusilə nümunə ola bilər), bulaqlar qurumuşdur. Bu əməllər beynəlxalq cinayətlər kimi Cinayət Məcəlləsinin “Sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər” fəslində yer almalıdır.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində müvafiq olaraq urbisid və ekosid cinayət tərkiblərinə aşağıdakı məzmununda anlayış verilməsini təklif edirik:

104-1. Urbisid

– Şəhər, rayon, kənd, qəsəbə ərazilərində mövcud olan yaşayış yerlərinin, tarixi abidələrin, mədəni sərvətlərin kütləvi məhvə yönəlmiş əməllər

– 8 ildən on beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

104-2. Ekosid

– Bitki və heyvanlar aləminin kütləvi məhv edilməsi, atmosferin və suların zəhərlənməsi ilə müşayiət olunan ekoloji qəza yaradan əməllər

– On iki ildən iyirmi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Digər bir məsələ, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 172-ci maddəsi –

“Özgənin uşağını dəyişdirmə” ilə əlaqədardır: “Tibb müəssisələrində uşağın mühafizəsi və ya ona qayğı göstərilməsi vəzifəsini daşıyan şəxs tərəfindən tamah məqsədilə, intiqam və sair alçaq niyyətlə özgənin uşağını dəyişdirmə – üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır”. (2) Bu maddənin məzmunundan görüldüyü kimi, özgənin uşağını dəyişdirmə cinayət tərkibinin subyektə xüsusiyyəti, yəni tibb müəssisələrində uşağın mühafizəsi və ona qayğı göstərilməsi vəzifəsi həvalə edilən şəxs başa düşülür. İnsan mülki dövrünün predmeti deyildir. Buna

görə də onun üzərindən dəyişmə müqaviləsinin icrası yolverilməzdir. Maddənin dispozisiyasından aydın olur ki, əgər bu əməl tibb müəssisəsindən kənarında baş verirsə, adam oğurluğu hesab olunmalıdır. Eyni zamanda, tibb müəssisəsində törədilsə belə, əgər uşağın mühafizə edilməsi və ya ona qayğı göstərilməsi vəzifəsi həvalə olunmayan şəxs tərəfindən törədilsə, yenə adam oğurluğu maddəsi ilə tövsif olunmalıdır. Nəzərə alsaq ki, cinayət qanununda tamah məqsədilə adam oğurluğunun törədilməsi tövsifi əhəmiyyət daşıyaraq məsuliyyəti ağırlaşdıran hal kimi müəyyən olunmuşdur (CM-nin 144.2.6-cı maddəsi), bu təqdirdə yalnız məkan fərqinə görə və xüsusi-ləşmiş subyektə görə əmələ hüquqi qiymətin bir-birindən paradoksal dərəcədə fərqlənməsi absurddur. Azərbaycan Respublikasının CM-də bir qayda olaraq, xüsusi subyekt məsuliyyətin fərdiləşdirilməsində rol oynayır. Konkret halda, müvafiq norma subyektin üzərinə əlavə məsuliyyət qoymalı olduğu halda, adam oğurluğuna münasibətdə çox aşağı həddə cəza təyini nəzərdə tutur. Fikrimizcə, bu əməlin törədilməsinə görə sanksiya aşağıdakı kimi müəyyən olunmalıdır: “səkkiz ildən 12 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır”.

Özgənin uşağını dəyişdirmə əməlinin fiziki ziyanından başqa, çox dərin mənəvi zərəri də danılmazdır. Burada uşağın azadlığı, valideynin qanunla qorunan hüquq və mənafeləri ziyan çəkir. Əmələ hüquqi qiymət verilməsindəki boşluğun aradan qaldırılması cəzanın sosial ədaləti bərpa etmək məqsədini təmin etmiş olar.

Digər tərəfdən bu əməlin ehtiyatsızlıqdan törədilməsi cinayət qanununda nəzərdə tutulmayıb. Burada kriminalizasiya prosesinin vacibliyi özünü göstərir. Əməlin mənfi motivlər olmadan – ehtiyatsızlıqdan törədilməsi dekriminal olmamalıdır. Çünki bu, tibb personalında məsuliyyətsizlik hissini yarada bilər. Dəyişmə zamanı insanın azadlığı, onun kimliyi, şəxsiyyəti zərər görür. Cinayət qanununda aşağıdakı məzmununda yeni maddənin əlavə edilməsini təklif edirik:

172-1 “Tibb müəssisələrində uşağın müəssisə fizəsi və ya ona qayğı göstərilməsi vəzifəsini daşıyan şəxs tərəfindən ehtiyatsızlıqdan özgən uşağını dəyişdirmə - bir ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə bir ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır”.

İnsan hüquq və azadlıqlarının təmini, xüsusilə də gender hüququ baxımından əhəmiyyət daşıyan məsələlərdən biri də, Cinayət Məcəlləsinin 176-1-ci maddəsi, yəni, “Qadını nikaha daxil olmağa məcbur etmə” maddəsi ilə əlaqədardır. Belə ki, bu maddədə zərərçəkmiş şəxsin xüsusiləşməsi, yəni ancaq qadının bu maddədən zərərçəkmiş şəxs qismində tanınması insan hüquq və azadlıqlarının təminində cinsi fərq yaratmış olur. Bu, ilk növbədə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsində təsbitini tapmış “Bərabərlik hüququ” na ziddir. Həmin maddədə qeyd edilir ki, hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir. Kişi ilə qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır. Dövlət, irqindən, etnik mənsubiyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, etnik, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqida, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır. (1)

Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyası müddəalarının və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli 5№ li qərarında deyilir ki, insan hüquqları ümumi səciyyəyə malikdir və onların həyata keçirilməsi ilə bağlı məhkəmələr aşağıdakıları nəzərə almalıdırlar:

– bütün insanlar heç bir ayrı-seçkiliyə yol verilmədən əsas hüquq və azadlıqlara malikdirlər;

– insan hüquq və azadlıqları məkan, ərazi hüduqları ilə bağlı deyildir. İnsanlar harada olmalarından asılı olmayaraq əsas hüquq və azadlıqlara malikdirlər;

– insan hüquqları universal, bölünməz olmaqla qarşılıqlı bağlılıqdadır. Milli, dini, tarixi, mədəni özünəməxsusluq nəzərə alınmaqla insan hüquq və azadlıqlarına ali dəyər kimi hörmət və riayət edilməli, onların müdafiəsi təmin olunmalıdır;

– hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi başqalarının hüquq və azadlıqlarını pozmamalıdır;

– insan hüquq və azadlıqları yalnız qanun, konstitusiya və beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada məhdudlaşdırıla bilər;

– hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır;

– hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir (3).

Nəzərə alaq ki, praktiki cəhətdən kişinin də nigaha məcburi daxil olması mümkündür. Belə olan təqdirdə, konkret halın cinayət tərkibi yaratmaması mübahisə doğurur və insan hüquq və azadlıqlarının təminində bərabərlik hüququnu birbaşa pozur.

Bütün bunları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 176-1-ci maddəsinin aşağıdakı formada təsbit olunmasını təklif edirik:

176-1 Qadını və ya kişini nikaha daxil olmağa məcbur etmə

176-1.1. Qadını və ya kişini nikaha daxil olmağa məcbur etmə – iki min manatdan üç min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

176-1.2. Eyni əməllər nikah yaşına çatmayan şəxs barəsində törədildikdə – üç min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Fikrimizcə, konkret maddənin bu məzmununda müəyyənləşdirilməsi insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsində bərabərlik hüququnu tam təmin etmiş olar.

Cinayət Məcəlləsində təkmilləşdirilməyə ehtiyacı olan tərkiblərdən biri də 246-cı maddədir. “Tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama” adlanan bu tərkib böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət kimi təsbit olunmuş, törədilməsinə görə iki min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası müəyyən olunmuşdur. Maddənin dispozisiyası dövlət tərəfindən mühafizə olunan tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama kimi formulə olunmuşdur. Bu tərkibi bir sıra oxşar tərkiblərlə müqayisə etdikdə, görürük ki, sanksiya sistemi qüsurlu qurulmuşdur, obyektiv cəhətdən bir-birinə bənzəyən əməllərin sanksiyası adekvat müəyyən olunmamışdır. Halbuki, qanunvericilik texnikası baxımından xüsusiləşmiş predmetlər, xüsusisi subyekt və xüsusiləşmiş zərərçəkmiş şəxs xüsusi normaların yaranmasına səbəb olur və məsuliyyətin differensiasiyasına da artan xətlə təsir göstərir. “Tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama” ictimai mənəviyyət əleyhinə törədilən cinayət olmaqla xalqın, dövlətin milli-mənəvi, tarixi dəyərlərinə zərər vurur. Tarix və mədəniyyət abidələrinin məhv edilməsi, korlanması nəinki qəsdən, ehtiyatsızlıqdan törədildikdə belə cinayət məsuliyyətinə səbəb olmalıdır. Müqayisəli təhlil edək: CM-nin 245-ci maddəsi “Qəbir üzərində təhqiredici hərəkət adlanır”. Bu maddədə qəbirin korlanması, zədələnməsi, məhv edilməsi də təhqiredici hərəkət hesab olunur. Bu əməl az ağır cinayətlər kateqoriyasına daxil olmaqla, iki ilədək müddətə islah işləri və ya beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Maddənin dispozisiyasından belə məlum olur ki, əgər qəbir tarix və ya mədəniyyət abidəsidirsə və korlanmışsa, yaxud məhv edilmişsə, böyük ictimai təhlükə törətməyən əməl, hər hansı digər qəbirdirsə az ağır cinayət kateqoriyasına aid olacaqdır. Digər bir müqayisəli məqam, CM-nin 183-cü maddəsi ilə əlaqədardır. CM-in 183.1-ci maddəsinə görə, xüsusi tarixi, elmi, ədəbi və ya mədəni dəyəri olan əşyaları və ya sənədləri üsulundan asılı

olmayaraq talama beş ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. CM-nin 183.2.3-cü maddəsinə isə qeyd olunur ki, eyni əməllər bu Məcəllənin 183.1-ci maddəsinə göstərilən əşyaların və ya sənədlərin məhv olmasına, korlanmasına və ya dağıdılmasına səbəb olduqda səkkiz ildən on beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Burada isə tarixi, mədəni əhəmiyyətinə görə eyni olan predmetlərin məhv edilməsinə münasibətdə ik tərkibin sanksiyaları arasında kəskin fərqi müşahidə edirik. Növbəti məqam odur ki, cinayət qanununun 187-ci maddəsinə əmlakın ehtiyatsızlıqdan məhv edilməsi və ya zədələnməsi əməli kriminallaşdırıldığı halda, tarix və mədəniyyət abidəsinə qarşı belə əməl dekriminaldır.

Cinayət Məcəlləsinin 183, 186, 187, 245-ci maddələrinin müqayisəli təhlili zamanı bu qənaətə gəlmək olur ki, 246-cı maddə təkmilləşdirilməlidir. Bütün bu məqamları nəzərə alaraq, cinayət qanununun 246-cı maddəsinin aşağıdakı formada təsbit olunmasını təklif edirik:

Maddə 246. Tarix və mədəniyyət abidələrini məhv etmə və ya korlama

246.1. Dövlət tərəfindən mühafizə olunan tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama – yeddi ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır

246.2. Dövlət tərəfindən mühafizə olunan tarix və mədəniyyət abidələrini odla və ya başqa yüksək təhlükə mənbəyi ilə ehtiyatsız davranma üzündən məhv etmə və ya korlama – iki min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Dövlət öz cəza siyasətini ali qanunverici orqan olan Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qəbul etdiyi Cinayət Məcəlləsi vasitəsilə təmin edir. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 1.2-ci maddəsinə qeyd olunur ki, bu Məcəllə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş normalarına və prinsiplərinə əsaslanır. Olduqca əhəmiyyətli bir məqam da ondadır

ki, cinayət məsuliyyətini müəyyən edən və cinayət törətmiş şəxsin cəzalandırılmasını nəzərdə tutan qanunlar yalnız bu Məcəlləyə daxil olduqdan sonra tətbiq edilə bilər. Belə ki, hər hansı bir əməlin cinayət-hüquqi məzmun kəsb

etməsi, yəni cinayət tərkibi yaratması üçün bu əməlin Cinayət Məcəlləsində təsbit olunması vacibdir. Əks halda baş vermiş əməl ictimai əxlaqla pislənilsə belə, onunla cinayət-hüquqi mübarizə aparılması mümkün olmur.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası // <https://www.e-qanun.az/framework/897>
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi // <https://www.e-qanun.az/framework/46947>
3. Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı “İnsan hüquqlarının və əsas azad-

lıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyası müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin prezidentlərinin tətbiqi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli 5№ li qərarı. <https://e-qanun.az/framework/16701>

Açar sözlər: insan hüquqlarının müdafiəsi, urbisid, ekosid, kriminalizasiya

Samira Babayeva

*The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
Department of Law,
Associate Professor, Ph.D. in Law*

THE IMPORTANCE OF IMPROVING CRIMINAL LEGISLATION IN THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

ABSTRACT

Currently, one of the most urgent issues in criminal legislation is related to the need to establish the crimes of ecocide and urbicide in criminal law. Cities and villages were destroyed, and cultural resources and historical monuments were demolished in our historical and legal lands that were under Armenian occupation for many years. It is impossible to fit the behaviors that are part of such a large-scale, calculated, and insidious policy into the criminal elements of property damage. At the same time, significant damage was done to the ecology of our republic: the animal world, forests were destroyed and burned, and the water of the rivers was poisoned (Okhchuchay, which is the left branch of the Araz river, can be an example of this), and the springs dried up. These acts should be included in the “Crimes against Peace and Humanity” chapter of the Criminal Code as international crimes.

Keywords: *protection of human rights, urbicide, ecocide, criminalization*

Самира Бабаева

*Доцент кафедры Права Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по праву*

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

РЕЗЮМЕ

В настоящее время один из наиболее актуальных вопросов уголовного законодательства связан с необходимостью установления в уголовном законодательстве преступлений экоцида и урбицида. На наших историко-правовых землях, многие годы находившихся под армянской оккупацией, были разрушены города и села, уничтожены культурные ценности и исторические памятники. Поведение, являющееся частью такой масштабной, расчетливой и коварной политики, невозможно подогнать под криминальные элементы порчи имущества. При этом был нанесен большой ущерб экологии нашей республики, животному миру, были уничтожены, сожжены леса, высохли источники и отравлены воды рек (примером может служить Охчучай, который является левым притоком реки Араз) и источники высохли. Эти преступные деяния должны быть включены в главу «Преступления против мира и человечности» Уголовного кодекса как международные преступления.

***Ключевые слова:** защита прав человека, урбицид, экоцид, криминализация*